

TARPTAUTINĖS SUTARTIES SĄVOKA

Doktorantė Eglė Radušytė

Lietuvos teisės akademija, Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 46 69

Spaudai pateikta 1999 m. rugsėjo 21 d.

S a n t r a u k a

Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys su kitomis valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis yra svarbus veiksnys Lietuvos Respublikos interesams ginti bei valstybės nepriklausomybei užtikrinti, todėl ir tarptautinės sutarties sąvokos samprata yra ypač svarbi.

Šiame straipsnyje pateikiamos tarptautinės sutarties sąvokos, apibrėžtos tiek tarptautinės teisės teorijoje, tiek tarptautinės teisės aktuose, tiek Lietuvos Respublikos įstatymuose. Straipsnyje atkreipiamas dėmesys į tai, kad šalia tarptautinių sutarčių taip pat yra Lietuvos Respublikos ministerijų ar Vyriausybės įstaigų bei kitų valstybės institucijų vardu ir pagal jų kompetenciją su atitinkamomis užsienio valstybių ar tarptautinių organizacijų institucijomis sudaromi susitarimai, kurie yra labai panašūs į tarptautines sutartis, bet nėra jomis laikomi.

Vienas svarbiausių tarptautinės teisės aktų, įtvirtinančių pagrindines tarptautinių sutarčių teisės normas, yra Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės, pasirašyta 1969 m. gegužės 23 d. Vienoje [1, p. 343-372], prie kurios yra prisijungusi ir Lietuva (Lietuva yra šios konvencijos dalyvė nuo 1992 m. vasario 15 d.). Dažnai reiškiamos abejonės dėl šios Konvencijos galiojimo Lietuvoje. Bet šios abejonės neturi pagrindo. 1991 m. sausio 29 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pareiškime "Dėl Lietuvos Respublikos įsipareigojimų, kylančių iš tarptautinių sutarčių diplomatinių ir konsulinių santykių srityse" [2, p. 171] Aukščiausioji Taryba pareiškė, kad ji gerbs ir sąžiningai vykdys visus tarptautinius įsipareigojimus, kuriuos nustato 1969 m. gegužės 23 d. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės. 1991 m. lapkričio 18 d. tuometinis Ministras Pirmininkas p. G. Vagnorius pasirašė prisijungimo prie šios Konvencijos dokumentą, kuris buvo nusiųstas Jungtinių Tautų Sekretariatui registruoti. Vėliau buvo gautas depozitaro pranešimas, kad pagal Konvencijoje numatytas procedūras, ji Lietuvoje įsigalios nuo 1992 m. vasario 15 dienos. Be to, Jungtinių Tautų leidžiamame oficialiame žinyne "Multilateral Treaties Deposited with the Secretary - General" [3, p. 887] Lietuva minima kaip šios Konvencijos dalyvė. Taigi Konvencija Lietuvoje galioja, o savo sutartinius santykius su užsienio valstybėmis Lietuva grindžia vadovaudamasi minėtosios Konvencijos principais ir nuostatomis.

Tarptautinės teisės teorijoje tarptautinė sutartis apibrėžiama įvairiai, nors iš esmės tie apibrėžimai labai panašūs:

"Tarptautinė sutartis - tai susitarimas tarp dviejų ar kelių valstybių arba kitų tarptautinės teisės subjektų, nustatantis, pakeičiantis ar nutraukiantis jų tarpusavio teises ir pareigas palaikant politinį, ekonominį arba kitokius santykius"[4, p. 189].

"Tarptautinė sutartis - tai tarptautinės teisės reguliuojamas susitarimas tarp dviejų ar daugiau valstybių, kuris nustato, pakeičia ar panaikina šių valstybių tarpusavio teises ir pareigas"[5, p. 645].

"Tarptautinė sutartis yra aiškiai išreikštas (dažniausiai rašytine forma) susitarimas tarp dviejų ar kelių valstybių ar kitų tarptautinės teisės subjektų dėl jų savitarpio teisių ir pareigų nustatymo, pakeitimo ar nutraukimo"[6, p. 127].

"Tarptautinė sutartis yra valstybių ar kitų tarptautinės teisės subjektų susitarimas, kuriuo nustatomi jų tarptautiniai įsipareigojimai"[7, p. 123].

Tarptautinės teisės aktuose taip pat nepateikta vienoda tarptautinės sutarties sąvoka.

1969 m. Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės, reglamentuojančios tik valstybių tarpusavio tarptautinių sutarčių sudarymo, vykdymo ir denonsavimo klausimus, 2 str. 1 d. (a) punkte nurodyta, kad "sutartis reiškia tarptautinį susitarimą, sudarytą raštu ir reguliuojamą tarptautinės teisės, neatsižvelgiant į tai, ar šį susitarimą sudaro vienas dokumentas, du ar keli tarpusavyje susiję dokumentai, ir neatsižvelgiant į jo pavadinimą".

Vienos konvencijos dėl sutarčių tarp valstybių ir tarptautinių organizacijų arba tarp tarptautinių organizacijų teisės, pasirašytos Vienoje 1986 m. kovo 21 d. [8] (prie šios Konvencijos Lietuvos Respublika nėra prisijungusi, be to, ir pati 1986 m. Konvencija dar nėra įsigaliojusi. Kadangi ši Konvencija faktiškai įtvirtino tarptautines paprotines normas dėl tarptautinių organizacijų sudaromų tarptautinių sutarčių, galima teigti, kad Lietuvos Respublikai sudarant sutartis su tarptautinėmis organizacijomis, minėtosios Konvencijos nuostatų turėtų būti laikomasi), 2 str. 1 d. nurodyta, kad "sutartis reiškia tarptautinės teisės reguliuojamą rašytinį tarptautinį susitarimą, sudarytą tarp vienos ar kelių valstybių ir vienos ar kelių tarptautinių organizacijų arba tarp tarptautinių organizacijų, nepriklausomai nuo to, ar toks susitarimas susideda iš vieno dokumento, dviejų ar keleto tarpusavyje susijusių dokumentų, taip pat nepriklausomai nuo susitarimo pavadinimo".

Minėtosios konvencijos reguliuoja tarptautinių sutarčių sudarymą tarptautiniu aspektu - t.y. jų nuostatos nustato suvienodintas taisykles, reglamentuojančias pagrindinius tarptautinius teisinius sutarčių sudarymo klausimus, o nacionalinė teisė nustato vidinius teisinius tarptautinių sutarčių reikalavimus. Didėjant tarptautinių sutarčių reikšmei, valstybės priima nacionalinius įstatymus, reguliuojančius konkrečios valstybės tarptautinių sutarčių sudarymo procesą, vykdymą bei nutraukimą. Reikia pažymėti, kad tik nedaugelis valstybių turi įstatymus ar kitus specialius aktus dėl tarptautinių sutarčių. 1991 m. gegužės 21 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė įstatymą Nr. I-1344 "Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių"[9, p. 233], kurio 1 str. taip pat apibrėžė tarptautinę sutartį: "Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis pagal šį įstatymą yra susitarimas, kurį raštu sudaro Lietuvos Respublika su užsienio valstybėmis arba tarptautinėmis organizacijomis nepriklausomai nuo to susitarimo pavadinimo". Tačiau šis apibrėžimas nebuvo išsamus. Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties apibrėžimas neatitiko 1969 m. Vienos konvencijos 2 str. 1 d. (a) punkto apibrėžimo. Šio įstatymo pateiktame apibrėžime nebuvo akcentuojama, kad tarptautinį susitarimą turi reguliuoti tarptautinės teisės normos, kad tokį susitarimą gali sudaryti du ar keli tarpusavyje susiję dokumentai. Be to, šis įstatymas buvo priimtas prieš priimant dabar galiojančią Lietuvos Respublikos Konstituciją. Jame buvo įtvirtinti Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių sudarymo, vykdymo ir nutraukimo įgaliojimai, suteikti toms valdžios institucijoms, kurios įstatymo priėmimo momentu funkcionavo pagal Lietuvos Respublikos Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme įtvirtintą valdžios sistemą. Pagal dabar galiojančią Konstituciją ta sistema buvo iš esmės pakeista, įvedant Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, instituciją. Tačiau Lietuvos Respublikos įstatymas "Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių" nebuvo keičiamas, atsižvelgiant į šią naują valdžios sistemą, t.y. jis nebuvo suderintas su Konstitucija, kaip reikalaujama 1992 m. lapkričio 6 d. įstatymo "Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos" [10, p. 188-190] 2 str.: "Įstatymai, kiti teisiniai aktai ar jų dalys, galioję Lietuvos Respublikos teritorijoje iki Lietuvos Respublikos Konstitucijos priėmimo, galioja tiek, kiek jie neprieštarauja Konstitucijai ir šiam įstatymui, ir galios tol, kol nebus pripažinti netekusiais galios ar suderinti su Konstitucijos nuostatomis".

Stengiantis panaikinti 1991 m. įstatymo "Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių" prieštaravimus, kurie neatitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos, bei atsižvelgiant į būtinybę suderinti šį įstatymą su Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatomis, dar 1995 m. buvo pradėtas rengti Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymo projektas. Lietuvos Respublikos Seimas 1999 m. birželio 22 d. priėmė Lietuvos Respublikos tarptautinių

sutarčių įstatymą Nr. VIII-1248 [11, p. 13-15]. Šio įstatymo 1 str. 1 d. nurodoma: "Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis - tarptautinės teisės principų ir normų reglamentuotas susitarimas, kurį raštu sudaro Lietuva su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, nesvarbu, koks sutarties pavadinimas ir ar sutartį sudaro vienas, du ar keli tarpusavyje susiję dokumentai". Įsigaliojus šiam įstatymui, 1991 m. priimtas įstatymas neteko galios.

Taigi tarptautinių sutarčių sudarymą, vykdymą ir nutraukimą Lietuvoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos nacionalinė teisė ir tarptautinės teisės normos.

1969 m. Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 6 str. įtvirtina kiekvienos valstybės teisę sudaryti tarptautines sutartis. Tai yra neatskiriama kiekvienos valstybės, kaip tarptautinės teisės subjekto, teisė; sudarydamos tarptautines sutartis, valstybės suderina savo interesus ir išsprendžia kylančias problemas.

Lietuvos Respublika nuo pat nepriklausomybės atkūrimo aktyviai įsitraukė į tarptautinį gyvenimą, pirmiausia sudarydama įvairias tarptautines sutartis. Tarptautinės sutartys tapo vienu iš svarbiausių uždavinių ir būdų valstybės nepriklausomybei įtvirtinti.

Lietuvos Respublika, kaip tarptautinės teisės subjektas, gali sudaryti įvairias tarptautines sutartis, ir ne tik su užsienio valstybėmis, bet ir kitais tarptautinės teisės subjektais, taip pat ir tarptautinėmis organizacijomis.

1990-1998 metais Lietuva su kitomis valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis pasirašė daugiau kaip 500 tarptautinių sutarčių. 1990 m. Lietuva pasirašė 11 tarptautinių sutarčių, 1991 - 25, 1992 - 84, 1993 - 87, 1994 - 74, 1995 - 77, 1996 - 67, 1997 - 57, 1998 m. - 53 tarptautines sutartis.

Lietuva pasirašė tarptautines sutartis su daugiau kaip 50 valstybių. Daugiausia pasirašoma dvišalių sutarčių, tačiau pastaruoju metu didėja daugiašalių sutarčių reikšmė tarptautinių santykių srityje, nes jomis paprastai reguliuojami visuotinės reikšmės klausimai, kuriamos svarbiausios tarptautinės teisės normos.

Lietuva yra pasirašiusi sutartis ir su šiomis tarptautinėmis organizacijomis: Daugiašale investicijų garantijų agentūra, Europos Sąjunga, ELPA, Europos patentų organizacija, Jungtinėmis Tautomis, NATO, TATENA, VES, Pasaulio banku, Šiaurės investicijų banku.

Su tarptautinėmis organizacijomis Lietuva iki šiol pasirašė 35 tarptautines sutartis. Be to, prisijungė prie 186 tarptautinių konvencijų.

Kalbant apie Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis, reikėtų atkreipti dėmesį į iš esmės labai panašius į tarptautines sutartis tarptautinius tarpžinybinius susitarimus, kuriuos pasirašo Lietuvos Respublikos ministerijos, departamentai prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės su užsienio valstybių institucijomis pagal savo kompetenciją ir savo vardu, o ne Lietuvos Respublikos ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės vardu.

Reikia pažymėti, kad iki 1999 m. birželio 22 d. Lietuvos Respublikos įstatymuose nebuvo išskirta atskira tarptautinių tarpžinybinių susitarimų kategorija. 1992 m. sausio 7 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 5 "Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių" įgyvendinimo tvarkos" [12, p. 744-746] įvedė tarptautinių tarpžinybinių susitarimų kategoriją, kuri kartu buvo atskirta nuo tarptautinių sutarčių kategorijos. Atsižvelgiant į tai, kad įstatymas, kurio įgyvendinimo tvarka buvo detalizuojama jau minėtame nutarime, neteko galios, šiuo metu yra rengiamas naujas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo projektas, detalizuosiantis 1999 m. birželio 22 d. įstatymo nuostatų įgyvendinimą.

Taigi atribojimo principus pateikiantis 1992 m. Vyriausybės nutarimo 11 p. nurodo, kad "šis nutarimas nereguliuoja klausimų, susijusių su tarptautiniais susitarimais, sudaromais ministerijų (departamentų prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės) vardu, jeigu jie:

11.1. nenumato įsipareigojimų kitoms ministerijoms, valstybinėms tarnyboms bei organizacijoms arba įsipareigojimų, kuriuos vykdant turi tiesiogiai dalyvauti šios ministerijos, valstybinės tarnybos bei organizacijos;

11.2. reikalingi finansavimo, kurį gali užtikrinti susitarimus sudarančios ministerijos (departamentai prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės);

11.3. yra užsienio kontraktas" (Užsienio kontraktą reglamentuoja ne tarptautinė viešoji, o tarptautinė privatinė teisė [13, p. 50]).

1994 m. rugpjūčio 11 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 728 patvirtinto Vyriausybės darbo reglamento [14, 36-63] 134 p. nurodyta, kad: "Tarptautinius susitarimus, sudaromus ministerijų ar Vyriausybės įstaigų vardu (jeigu šiuose susitarimuose nėra įsipareigojimų kitoms ministerijoms ar Vyriausybės įstaigoms arba įsipareigojimų, kuriuos vykdant turi tiesiogiai dalyvauti šios ministerijos ir Vyriausybės įstaigos, taip pat jeigu jie reikalingi finansavimo, kurį gali užtikrinti susitarimus pasirašančios ministerijos ir Vyriausybės įstaigos, ar jeigu šie susitarimai - užsienio kontraktai) pasirašo atitinkamai ministras ar Vyriausybės įstaigos vadovas. Numatomi pasirašyti susitarimai suderinami su Užsienio reikalų ministerija." Vyriausybės darbo reglamento projektas šiuo metu taip pat yra rengiamas.

Taigi Vyriausybės nutarimas bei Vyriausybės darbo reglamentas kvalifikuoja šiuos susitarimus kaip kontraktus.

Tiesa, Užsienio reikalų ministerija neturi informacijos, kiek ir kokių tarpžinybinių susitarimų iki šiol buvo sudaryta ir koks yra jų turinys.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1995 m. spalio 17 d. priimdamas nutarimą "Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių" 7 straipsnio ketvirtosios dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai" [16, p. 833-841] bandė nusakyti ir tarptautinių tarpžinybinių susitarimų vietą Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje. Konstitucinio Teismo nutarime teigiama, kad "tokie susitarimai nesukuria Lietuvos Respublikai tarptautinių įsipareigojimų ir todėl nėra tarptautinės sutartys Vienos konvencijos 2 straipsnio 1 d. (a) punkto prasme, nes sutartis reiškia tarptautinį susitarimą, sudarytą tarp valstybių rašytine forma ir reguliuojamą tarptautinės teisės". Teiginys "sudarytą tarp valstybių" reiškia, kad tarptautinę sutartį gali sudaryti tik asmenys, turintys nuolatinius arba ad hoc įgaliojimus atstovauti valstybei. Vienos konvencijos 8 str. šiuo klausimu nustatyta: "Aktas dėl sutarties sudarymo, atliktas asmens, kuris negali būti [...] laikomas įgaliotu atstovauti valstybei šiuo tikslu, neturi teisinių pasekmių, jeigu vėliau tokio akto ši valstybė nepatvirtina." Tuo tarpu minėtiems susitarimams nereikia specialių įgaliojimų, taigi jie neturi teisės šaltinio galios nei tarptautinės teisės, nei Lietuvos Respublikos teisės požiūriu."

1999 m. birželio 22 d. priimtas Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas šių tarpžinybinių susitarimų taip pat nelaiko tarptautinėmis sutartimis: "Lietuvos Respublikos ministerijų ar Vyriausybės įstaigų bei kitų valstybės institucijų vardu ir pagal jų kompetenciją sudaromi su atitinkamomis užsienio valstybių ar organizacijų institucijomis susitarimai nėra Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys. Jų rengimo bei sudarymo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Šios sutartys registruojamos atskirame registre, kurio tvarkytoja yra Užsienio reikalų ministerija" (1 straipsnio 2 d.).

Išvados

Apibendrinant galima teigti, kad netekus galios 1991 m. priimtam Lietuvos Respublikos įstatymui "Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių", Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties sąvoka, apibrėžta 1999 m. birželio 22 d. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatyme, visiškai atitinka 1969 m. Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 2 str. 1 d. (a) punkte pateiktą tarptautinės sutarties sąvoką. O šiame įstatyme minimi Lietuvos Respublikos ministerijų ar Vyriausybės įstaigų bei kitų valstybės institucijų vardu ir pagal jų kompetenciją su atitinkamomis užsienio valstybių ar organizacijų institucijomis sudaromi susitarimai nėra laikomi Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis.

LITERATŪRA

1. **Действующее международное** право в трех томах. - Москва, Издательство Московского независимого института международного права, 1996. Т 1.
2. **Lietuvos Respublikos** Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1991. Nr. 4.
3. **Multilateral** Treaties Deposited with the Secretary - General. Status as at 31 December 1997. - New York, United Nations, 1998.
4. **Словарь** международного права. - Москва, Международные отношения, 1986.
5. **Woerterbuch** des Aussenpolitik und des Voelkerrechts. - Dietz Verlag, Berlin, 1980.
6. **Kūris P., Požarskas M.** Tarptautinės teisės apybraižos. - V., Mintis, 1985.
7. **Vadapalas V.** Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. - V., Eugrimas, 1998.
8. **UN** Doc.A/CONF. 129/15. - 1986.
9. **Lietuvos Respublikos** Aukščiausiosios Tarybos ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys. - V., Valstybinis leidybos centras, 1991. T. 3.
10. **Lietuvos Respublikos** Aukščiausiosios Tarybos ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys. - V., Lietuvos Respublikos Seimo leidykla, 1993. T. 6.
11. **Valstybės** žinios. 1999. Nr. 60.
12. **Lietuvos Respublikos** Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1992. Nr. 12.
13. **Ignaz Seidl** - Hohenveldern. Voelkerrecht. - Bonn, Carl Heymanns Verlag, 1987.
14. **Valstybės** žinios. 1994. Nr. 63.
15. **Lietuvos Respublikos** Seimo dokumentų rinkinys. - V., Lietuvos Respublikos Seimo leidykla, 1996. T. 7(13).

The Definition of the International Treaty of the Republic of Lithuania

E. Radušytė

Law Academy of Lithuania

Summary

The international treaties between the Republic of Lithuania and the other States or the international organizations are the significant factor to ensure the interests of the Republic of Lithuania as well as its independence; in such a way the research of the definition of the international treaty of the Republic of Lithuania is of great importance.

This article gives the definitions of the international treaty as defined by the theory of International Law as well as defined by the International Conventions and the Laws of the Republic of Lithuania.

The article deals with the analysis of the form, language, titles and structure of the international treaty.

The article focuses the attention on the interdepartmental agreements existing next to the international treaties of the Republic of Lithuania which essentially are the international treaties as well.

